

АКАДЕМИЯ НАУК ЛИТОВСКОЙ ССР
ИНСТИТУТ ИСТОРИИ

ЕЖЕГОДНИК ИСТОРИИ ЛИТВЫ

ГОД 1988

ВИЛЬНИУС «МОКСЛАС» 1989

INSTITUTE OF HISTORY
OF THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE LITHUANIAN SSR

THE YEAR—BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

1988

VILNIUS

1989

INSTITUT FÜR GESCHICHTE
DER AKADEMIE DER WISSENSCHAFTEN DER LITAUISCHEN SSR

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

1988

VILNIUS

1989

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJA
ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS

1988 metai

VILNIUS „MOKSLAS“ 1989

MBBK 9(TL)

Li237

Redakcinė kolegija:

Vytautas MERKYS (vyr. redaktorius), Alfonsas EIDINTAS, Vida KNIURAITĖ, Vacys MILIUS, Leonas MULEVICIUS, Rita STRAZDONAITĖ (sekretorė), Tamara TARSILOVA, Adolfas TAUTAVICIUS, Irena VALIKONYTĖ, Regina ŽEPKAITĖ (vyr. redaktoriaus pavaduotoja)

Redakcijos adresas:
232600 Vilnius, Kosciuškos 30

Išleista pagal LTSR MA Istorijos instituto užsakymą

L 0503020908—239 Z—89
M 854(08)—89

© LTSR MA Istorijos institutas, 1989

AMERIKOS LIETUVIŲ KONGRESO VEIKLA 1939 METAIS

ALFONSAS EIDINTAS

1926 m. gruodžio 17 d. karinis valstybės perversmas Lietuvoje sukėlė didelį JAV lietuvių išeivijos demokratiškosios slouksnių nepasitenkinimą. Stiprėjant opozicijai, išeivių darbininkai kūrė organizacijas kovai prieš (tada vadintą fašistiniu) A. Smetonos autoritarinį režimą Lietuvoje, organizavo protesto mitingus, siuntė į Lietuvą režimą smerkiančias susirinkimų rezoliucijas ir pan.

Komunistų Internacionalo VII kongresui 1935 m. išplėtojus vieningo Liaudies fronto taktiką, antifašistinei veiklai, kurią kryptingai organizavo JAV lietuvių komunistai, iškilo naujų uždavinių — suvienyti visas išeivijos demokratinės jėgas kovai prieš tarptautinę reakciją apskritai ir tautininkų režimą Lietuvoje. Tam tikslui JAV komunistų partijos Lietuvių komunistų frakcijos ėmė brandinti naujo, dar platesnio JAV lietuvių darbininkų suvažiavimo idėją.

1936 m. rengiantis sušaukti tokį forumą ir mėginti jame sudaryti bendrą frontą, buvo stengiamasi atvirai ir iki galo išsiaiškinti su socialistais, koku būdu galima susivienyti¹. 1935 m. gruodžio 22 d. Čikagoje vykusiame socialistų ir komunistų delegacijų pasitarime prieita prie vienos nuomonės, kad socialistams ir komunistams jokie politiniai motyvai netrukdo bendrai kovoti už demokratiškosios laisvių atkūrimą Lietuvoje ir jos nepriklausomybės išsaugojimą².

Visose didesnėse lietuvių kolonijose prasidėjo suvažiavimo rengimo darbas. Konferencijose ir susirinkimuose, spaudoje buvo gyvai diskutuojama, ar reikia bendromis jėgomis remti Lietuvos darbo žmonių kovą prieš tautininkų režimą, už demokratinės santvarkos atkūrimą Lietuvoje.

Suvažiavimas įvyko 1936 m. birželio 20—21 d. Klyvlende. Jame dalyvavo 382 delegatai, atstovavę 345 JAV lietuvių organizacijoms, kurios jungė apie 71 tūkst. lietuvių darbininkų. Suvažiavime po referatų ir diskusijų³ buvo nutarta įkurti nuolat veikiančią bendro

¹ Petkevičienė L. JAV pažangiųjų lietuvių visuomeninė-kultūrinė veikla 1933—1940 m. V., 1969. P. 99.

² Ten pat.

³ Plačiau žr.: ten pat. P. 100.

fronto pobūdžio organizaciją — Amerikos Lietuvių Kongresą demokratinėi santvarkai atsteigti Lietuvoje (sutrumpintai — ALK). Jos vykdomojo komiteto pirmininku išrinktas J. Mickevičius, sekretoriumi — L. Jonikas. 1936 m. liepos 29 d. laiške Z. Angariečiui, LKP atstovui Maskvoje, L. Jonikas rašė: „Sukūrėme Bendrą Frontą prieš fašizmą. Partijomis komitetas (vykdomasis.— A. E.) atrodo taip: komunistai F. Abekas, L. Jonikas, nepartiniai J. K. Sarkūnas ir R. Sniukas, socialistai J. Mickevičius, A. Montvydas, E. Mikužiūtė“⁴.

ALK, kaip nuolat veikianti organizacija, nutarė Lietuvos darbo žmonėms teikti materialinę ir moralinę paramą kovoje prieš autoritarinį A. Smetonos režimą, už demokratinės santvarkos atkūrimą, rūpintis JAV lietuvių kultūros reikalais, vienyti išėivijos įvairių politinių pakraipų organizacijas, pritariančias ALK platformai.

ALK savo veikla panėšėjo į bendro fronto organizaciją ir apskritai buvo didelis JAV demokratinėjų jėgų laimėjimas. Tačiau, tyrinėtojos L. Petkevičienės duomenimis, socialistų vadovai, ypač P. Grigaitis, sutiko bendradarbiauti ALK vien tik taktikos sumetimais, bijodami prarasti įtaką išėivijai — mat JAV lietuvių pasipiktinimas A. Smetonos režimo priemonėmis prieš 1935 m. sustreikavusius Suvalkijos valstiečius buvo itin didelis⁵.

Agitacinės priemonės prieš tautininkų režimą Lietuvoje įtraukė vis daugiau išėivių į ALK veiklą. Išėiviją sujaudino agresyvūs 1938 m. Lenkijos veiksmai prieš Lietuvą, komunistai ragino ALK aktyvinti veiksmus Lietuvos nepriklausomybei ginti (šios ir panašios akcijos nušviestos minėtoje L. Petkevičienės knygoje, p. 104—106).

Tačiau ALK buvo netvirta organizacija, apėmė ne visas JAV darbininkų draugijas, ir jos veikla pradėjo silpti. 1938 m., mirus ALK pirmininkui J. Mickevičiui, socialistų „Naujienu“ laikraščio redaktorius P. Grigaitis pradėjo dirbtinai ardyti šią organizaciją, o 1939 m. rugsėjo 6 d. paskelbė ją paleistą. 1984—1985 m. autoriui per mokslinę stažuotę JAV, lankantis pažangaus laikraščio „Vilnius“ redakcijoje, jo redaktorius S. J. Jokubka perdavė dalį ALK sekretoriaus L. Joniko (1891.V.10—1969.XI.3) saugotų dokumentų. Šie originalūs dokumentai padeda aiškiau suvokti socialistų pozicijas, JAV lietuvių komunistų veiklą, siekiant didinti Amerikos lietuvių kongreso įtaką išėivijai. Tarp dokumentų yra L. Joniko susirašinėjimas su Lietuvių socialistų sąjungos (toliau — LSS) vadovais P. Grigaičiu, S. Michelsonu ir kt., korespondencijos su vietiniais skyriais, JAV komunistų partijos lietuvių frakcijų centro biuro vadovu A. Bimba. L. Joniko kolekcijoje išlikę ir ALK Vykdomojo komiteto nutarimų, protokolų sąsiuvinis (jame surašyti 1—18 posėdžių protokolai nuo 1936.VII.10 iki 1938.XII.5).

Dalį L. Joniko saugotų ALK dokumentų autorius, S. J. Jokubkos prašomas, parvežė į Lietuvą. Skelbiami dokumentai yra Lietuvos TSR Mokslų Akademijos centrinės bibliotekos rankraštyne (f. 316).

⁴ L. Joniko 1936.VII.29 d. laiško kopija (maširaštis) // „Vilnius“ redakcijos archyvas. L. Joniko dokumentų kolekcija (toliau — VRA).

⁵ Petkevičienė L. Min. veik. P. 101.

1938 m. pabaigoje ypač išryškėjo socialistų nenoras ALK veikloje bendradarbiauti su komunistais. Skilimas prasidėjo skyriuose. Žymiausias įvyko ALK Bruklino skyriuje, kur nuomonės nesutapo dėl rezoliucijos Lietuvos klausimu. 1939 m. sausio 8 d. konferencijoje susidariusi mažuma (socialistai) reikalavo, kad Lietuva savo jėgomis siektų išlaikyti nepriklausomybę ir nesijungtų su diktatorinėmis (fašistinėmis) valstybėmis. Jie gavo 25 balsus. Dauguma (tarp jų ir komunistai) pasisakė už sąjungą su demokratinėmis valstybėmis — už šią poziciją balsavo 64 dalyviai. Socialistai demonstratyviai pasitraukė iš ALK Bruklino skyriaus veiklos⁶. LSS CK sausio 27 d. posėdyje P. Grigaitis iškėlė mintį, kad „geriausia būtų Kongresą likviduoti draugišku susitarimu“. Prieš tai LSS stjo A. Montvydas, argumentuodamas, jog komunistų ir socialistų konfliktas dar nėra visų ALK organizacijų konfliktas ir kad, likvidavus ALK, labai nukentės visas pažangus JAV lietuvių darbininkų judėjimas.

LSS Centro komitetas tada pasiūlė ALK nekeisti sumanymų, kuriais srovės nesutaria, uždrausti komunistų rezolucijas ir pareiškimus, remiančius TSRS vidaus ir užsienio politikos kursą; tų skyrių nutarimus, kurie patvirtino socialistų išėjimą, laikyti negaliojančiais⁷.

Apsvarstęs spaudoje iškeltas diskusijas apie skyrių įvykius, skilimus, ALK pasmerkė delegatus, Bruklinė ir kitur sukėlusius konfliktus, ragino išėjusius grįžti ir toliau veikti. ALK kvietė skyriuose, jų konferencijose nesiūlyti rezolucijų, dėl kurių skirtingos politinės srovės iš anksto nėra sutarusios⁸. Tačiau socialistų ir komunistų pasitarimas nepavyko — socialistai siekė suardyti ALK veiklą, ir 1939 m. balandžio 20 d. LSS vykdomasis komitetas pasiuntė ALK dokumentą „Amerikos lietuvių kongreso klausimu“. Dokumente socialistai kaltino komunistus daugelyje skyrių paėmus vadovavimą į savo rankas ir kad dėl to LSS organizacijos yra priverstos pasitraukti iš skyriaus veiklos. Socialistams ypač nepatiko, kad komunistai atmetė jų spaudoje skelbtą stalinizmo kritiką, kad jie nekovoja už bendrademokratinis reikalavimus ir aukščiau visko kelia savo partinius principus. LSS VK pareiškė, jog „socialistams toliau pasilikti kongrese reikėtų išsižadėti nuosaikios kovos už savo demokratinis įsitikinimus“, ir kad atseit „šiandie yra žymiai pasikeitus Lietuvos padėtis. Totalitarinis (vienos) partijos režimas tenai yra likviduojamas“. Dėl to ir ALK turi būti likviduotas⁹.

Lietuvių komunistų frakcijų Centro biuras 1939 m. gegužės pradžioje į tai davė atsakymą, kurį pasirašė jo sekretorius A. Bimba (dokumentas Nr. 1). Jame komunistai pagrindė savo pozicijos teisingumą, siekdami išsaugoti ALK, kritikavo socialistų kaltinimus,

⁶ ALK Bruklino skyriaus atstovo J. Nalivaikos 1939.I.16 d. laiškas L. Joniui į Čikagą // VRA.

⁷ 1939.I.27 dienos „LSS Centro Komiteto pasiūlymai Am. Liet. Kongresui“ // Ten pat.

⁸ „Dėlei kilusių ginčų nekuriuose Am. Liet. kongreso skyriuose“ // Ten pat.

⁹ Ten pat.

aiškino ALK gyvavimo svarbą kovoje už demokratinę santvarką Lietuvoje, pasisakė už Lietuvos nepriklausomybės gynimą¹⁰.

Į šį atsakymą LSS Vykdomasis komitetas (dokumente — Pildomasis komitetas) 1939 m. gegužės 23 d. pasiuntė į ALK dokumentą, pavadintą „ALK likvidavimo klausimu. LSS Pildomojo komiteto žodis“¹¹, kurį pasirašė pirmininkas P. Grigaitis ir sekretorius dr. A. Montvydas. Jame socialistai aiškino: jeigu skyriuose vyksta skilimas, tai reikia paleisti ir ALK. Jie atvirai pareiškė niekuomet nesirengę nuosekliai kovoti vienoje organizacijoje su komunistais: „Saukiant kongresą Clevelande ir paskui susitariančiam tam tikrais klausimais veikti toliaus, niekas ir minties tokios neturėjo, kad ALK „misija“ bus veikti tol, kol Lietuvoje nebus pilnai įvykinti tie reikalavimai, kurie buvo įdėti į kongreso programą. Pilnam demokratijos atsteigimui Lietuvoje reikės, gal būt, eilės metų; o reikalas ginti Lietuvos nepriklausomybę nebus praėjęs veikiausia per keletą gentkarčių. Taigi, pasiėmęs „misiją“ šituos tikslus pilnai pasiekti, ALK būtų turėjęs sujungti socialistus ir komunistus „amžiniais ryšiais“, — apie ką niekas ir nesapnavo“.

Socialistai taip pat kategoriškai atsisakė dalyvauti rengiamame visuotiniame ALK suvažiavime, pareiškę nesuvokią komunistų tikslo ginti Lietuvą nuo imperialistinės užsienio agresijos, ir pareiškė, jog „ALK veikimas nebeleko prasmės; o po šitų komunistų Centro Biuro pareiškimų veikti su jais kartu socialistai juo labiau nebegali. Todėl juo greičiau Amerikos Lietuvių Kongresas bus likviduotas, juo bus geriau“.

1939 m. rugpjūčio 16 d. laiške LSS vadovybei (dokumentas Nr. 2) A. Bimba apgailestavo, kad du socialistų pareiškimai praktiškai panaikina galimybę dirbti bendrai. Kartu su laišku A. Bimba pasiuntė LSS-ai komunistų frakcijų Centro biuro 1939 m. rugpjūčio 14 d. pastabas dėl socialistų reikalavimo likviduoti ALK (dokumentas Nr. 3). Jame kritikuojama LSS politika sudėtingu prieškario laikotarpiu, atspindima JAV lietuvių komunistų pozicija Lietuvos tarptautinės padėties klausimais, komunistų siekimas išlaikyti demokratinų jėgų organizaciją.

Skelbiami dokumentai taip pat leidžia daryti išvadą, jog komunistų ir socialistų bendradarbiavimas ALK veikloje 1939 m. vasarą nutrūko dėl socialistų kaltės.

Dokumentai rašyti mašinėle. Rengiant spaudai, jų kalba netai-

¹⁰ 1938 m., ALK vykdant Lietuvos nepriklausomybės gynimo kursą, nesutarimai didėjo dėl socialistų kaltės: „Naujienos“ ir jų redaktorius P. Grigaitis bei jo tipo socialistai tvirtino, jog kol Lietuvoje neatkurta demokratija, tol neturi reikšmės, kas ją valdys — lietuviai, lenkai ar vokiečiai; todėl nėra prasmės ginti Lietuvos nepriklausomybę. Be to, Lietuva neturi ginkluotis, nes ji nesugebės viena atsilaikyti prieš Lenkijos ar Vokietijos agresiją (žr. Petkevičienė L. Min. veik. P. 105). Todėl socialistai puolė komunistus už tai, kad šie rėmė Lietuvos Ginklų fondą. Pasirodė, jie visiškai nesuvokia nacionalinės priespaudos esmės (tiesa, šiame konflikte „Keleivis“ ir jo redaktorius S. Michelsonas su savo šalininkais laikėsi neutraliai).

¹¹ VRA.

syta. Tik pataisytos raidės, nes spausdinta angliško raidyno mašinelėmis, tad originaluose dažnai nėra e, y, j ir kt. Tekstuose kai kurie sakiniai išskirti pagal originalą.

DOKUMENTAS Nr. 1

Kopija Chikagos Biurui

Amerikos Lietuvių Kongreso reikalu Atsakymas LSS Pildomam Komitetui į nutarimą likviduoti Amerikos Lietuvių Kongresą

Lietuvių Socialistų Sąjungos Pildomasis Komitetas nutarė, „kad Amerikos Lietuvių Kongresas turi būti likviduotas“, ir įteikė mums, lietuviams komunistams, reikalavimą, kad ir mes jų tą tarimą priimtume, tai yra, susitarę su jais be jokių tolimesnių ceremonijų Kongresą uždarytume. Kas keisčiausia, kad tas jų reikalavimas įteiktas ultimatumo formoje, būtent reikalaujama, jog „mes taip ar ne“ atsakytume į dešimtį dienų.

Mes labai apgailestaujame, kad nepajėgėme išpildyti šitą LSS reikalavimą į tas trumpas dešimtis dienų. Viena, tų ultimatumų šiandien pasaulyje tiek daug, jog mes su jais visai apsirpatome, ant- ra—kadangi Jungtinių Valstijų Komunistų Partijos Lietuvių Centro Biuras yra tokia įstaiga, kuri tvarkosi demokratiškai, tai yra, visi Biuro nariai susirenka, pakeltą klausimą rimtai ir nuodugniai apvarsto ir tik tada prieina prie tarimo, tuo būdu nespėjome tą visą procedūrą atlikti taip trumpu laiku. Tikimės, jog mūsų draugai iš LSS Pild. Komiteto tai visai gerai supras ir tinkamai įvertins.

O dabar eina mūsų atsakymas:

1. Amerikos Lietuvių Kongresas yra vienintelė Amerikos lietuvių organizacija, kuri visos šalies mastu jungia pažangiąją lietuvių visuomenę Amerikoje bendram veikimui Lietuvai ir Amerikos lietuviams svarbiais klausimais. Kongresas buvo suorganizuotas ir pagrįstas labai aukštais, prakilniais tikslais. Jo įkūrimo dalyvavo atstovai nuo kelių šimtų organizacijų, apimančių per 70 tūkstančių Amerikos organizuotų lietuvių. Per jo skyrius šiandien Kongresą sudaro šimtai organizacijų, draugijų, klubų ir kuopų.

Originaliai Kongreso vyriausias tikslas buvo apjungti Amerikos lietuvius, idant pagelbėjus Lietuvos žmonėms atsteigti Lietuvoje demokratine santvarką. Ir nuo to vyriausio tikslo Kongresas niekuomet nenuklydo. Kongreso pastangomis šioje srityje džiaugėsi Lietuvos žmonės. Su mumis sutinka ir socialistų vadai, jog tos pastangos, ta suteikta Lietuvos žmonėms paspirtis jų kovoje už demokratijos atsteigimą, nebuvo veltui. Ir jeigu šiandien Lietuvoje jau palaužta vienos tautininkų partijos diktatūra, tai, apart susidėjusių visos eilės kitų faktorių, nemažai kredito priklauso ir Ame-

rikos pažangiosios lietuvių visuomenės pastangoms, pravestomis organizuotai per Amerikos Lietuvių Kongresą.

Mūsų supratimu, ši Amerikos Lietuvių Kongreso misija tebėra neužbaigta. Mes visi žinome, ir su tuo sutiks draugai socialistai, jog Lietuvoje dar nėra atsteigta pilna demokratija. Pavyzdžiui, iš Lietuvos kalėjimų tebėra nepaleisti politiniai kaliniai antifašistai. Todėl Amerikos lietuviams tebereikia reikalauti Lietuvos vyriausybės, jog sustiprinimui lietuvių tautos atsparos prieš grūmojančius jos nepriklausomybei pavojus ir pastatymui viso krašto ant plataus progreso kelio, reikalingas kuo greičiausias atsteigimas Lietuvoje visų civilinių laisvių ir demokratinių teisių.

Taipgi Amerikos Lietuvių Kongreso tikslas yra apvienyti Amerikos lietuvius čionai abelnieams bendriems kultūriškiems lietuvių reikalams. Visi mes sutiksime, jog šis darbas tebėra beveik nepradėtas. O tai juk be galo rimtas ir svarbus darbas. Jo vedimui, mūsų supratimu, geriausia tinka tokia didelė, tokia plati masinė organizacija, kaip Amerikos Lietuvių Kongresas.

Pagaliau pernai pavasarį iškilo be galo rimtas pavojus pačiai Lietuvos nepriklausomybei. Tuomi susirūpino visa Lietuvos išeivija, o ypač visi Jungtinių Valstijų lietuviai. **Gynimas Lietuvos nepriklausomybės suvienytomis visų lietuvių spėkomis pasidarė patsai vyriausias visų dienos darbas ir uždavinys.** ALK konferencija, įvykusi birželio mėnesį 1938 metais, šitą naują problemą visapusiai ir rimtai apsvarstė ir komunistų grupės iniciatyva Lietuvos nepriklausomybės gynimą įvedė į Kongreso greitosios veiklos programą. Kas liečia kai kuriuos socialistų grupės vadus, tai mums prisiėjo nemažai pastangų padėti, idant įtikinus juos, kad Lietuvos nepriklausomybės gynimas turi įeiti į Kongreso darbų dienotvarkį. Ypatingai ilgai ir karštai teko dėl to ginčytis su dabartiniu LSS Pild. Komiteto pirmininku, kuris tik tada nusileido, kada pasijuto, kad jį apleido ir jo paties kolegos.

Istorija po Scrantono konferencijos labai įdomi ir svarbi. Kaip žinome, Lietuvos nepriklausomybei rimčiausias pavojus tuojau susidarė iš Hitlerinės Vokietijos pusės. Kas liečia mus, komunistus, ir milžinišką daugumą Amerikos Lietuvių Kongreso narių ir organizacijų, Lietuvos nepriklausomybės gynimas ir išlaikymas tapo pastatytas priešakin visų kitų darbų. Mūsų buvo nesigailėta nei pastangų, nei energijos išryškinimui Amerikos lietuviams grūmojančio Lietuvai pavojaus ir sumobilizavimui jų teikti visokeriausiają pagalbą Lietuvos žmonėms. Mes nestatėme ir nestatome jokių Lietuvai sąlygų. Mes gynėme ir ginsime Lietuvos nepriklausomybę visai neatšizvelgiant į jokių pobūdį Lietuvos vyriausybės arba santvarkos.

Deja, to negalima pasakyti apie mūsų draugus tūlus socialistus, ypač po to, kai juosna įsiskverbė iš komunistinio judėjimo išmesti trockistiniai elementai, ypač brooklyniečius ir chicagiečius. Jie vienoj ar kitoj formoje sakėsi pirma Lietuvoje turi būti atsteigta pilna demokratija, turi susidaryti grynai demokratinė vyriausybė, nes tik tokia vyriausybė turės teisę šauktis išeivių paramos ginti Lietuvos nepriklausomybę. Ne dėl kitos priežasties Amerikos Lietuvių

Kongreso Vykdomasis Komitetas nei 1938 metų pavasarį, kai Lietuvai buvo Lenkijos įteiktas ultimatumas, nei kai šiemet pavasarį Hitleris pasimojo ant Lietuvos ir atplėšė Klaipėdą, negalėjo duoti ir nedavė greitos vadovybės pažangiajai visuomenei ir Kongreso skyriams visomis spėkomis padėti Lietuvos žmonėms apginti savo krašto nepriklausomybę. Draugai socialistai, kurie įeina į Kongreso Vykdomąjį Komitetą, ypač „Naujienu“ redaktorius Pijus Grigaitis, trukdė Komiteto darbą, statė visokias jam žinomas skerspaines.

Bet Lietuvos nepriklausomybei pavojus tebegrūmoja — šiandien grūmoja rimčiau negu kada nors praeityje. Lietuvos žmonėms šiandien visapusiška, dvasinė ir medžiaginė, pagalba yra daugiau reikalinga negu kada nors pirmiau. **Lietuvos nepriklausomybės gynimas šiandien yra ir turėtų būti Amerikos Lietuvių Kongreso ir visų Amerikos lietuvių ir jų organizacijų patsai pirmiausias, patsai vyriausias darbas.** Šitoje valandoje reikia neardyt, neskaldyt lietuvių spėkas, bet daugiau ir tvirčiau jas jungt ir vienyti. LSS vadų kategorišką nutarimą Kongresą likviduoti mes galime skaityti tik vienu iš dviejų: arba jie neįvertina Lietuvos nepriklausomybei pavojaus, arba sąmoningai stengiasi pakenkti nepriklausomybės gynimui ir išlaikymui, griaudami Amerikos lietuvių pažangiosios visuomenės vienybę, kuri pasireiškia Amerikos Lietuvių Kongreso formoje. Kaip pirmam, taip antram atsitikime jie, mūsų supratimu, daro didelę klaidą, užduoda skaudų smūgį tiems prakilniems tikslams, kuriems Kongresas yra sukurtas ir kuriais jis darbuojasi.

Be to, dabar prisidėjo dar viena problema, kuri reikalauja susirūpinimo visos lietuvių išeivijos, tai būtent Klaipėdos pabėgėlių šelpimas ir rėmimas Klaipėdoje pasilikusių mūsų brolių lietuvių, kurie be galo sunkiose apylostose turės vesti kovą prieš svetimus pavergejus ir už išlaikymą lietuviybės. Ir šiame reikale, mūsų supratimu, Amerikos Lietuvos Kongresas galėtų ir turėtų kuo energingiausiai darbuotis.

Vadinasi, mūsų supratimu, Amerikos Lietuvių Kongreso misija toli gražu tebėra neužbaigta. Tie darbai, kuriuos jis yra pasibrėžęs nuveikti ir kurie stovi prieš jį, tebėra nenuveikti. Jie daug gero nuveikė praeityje ir dar labai daug gero galėtų nuveikti ateityje, jeigu tiktai jame būtų susitarimas ir visų nuoširdus troškimas darbuotis jo tikslų ribose. Deja, kaip parodo šis LSS vadų saivališkas nutarimas Kongresą likviduoti, arba, geriau, jį sugriauti, net visai neatsiklausus Kongreso masių nuomonės ir valios, mūsų draugų socialistų kai kurie vadai nenori matyti Kongreso darbų pasisiekimo.

Mums labai sunku tikėti, jog šitam LSS Pild. Komiteto pirminko ir sekretoriaus nepateisinamam, piktam pasikesinimui ant pažangiosios lietuvių visuomenės vienybės ir Amerikos Lietuvių Kongreso gyvybės pritarę visi eiliniai socialistai, kuriems rūpi ne užsispyrimas ir intrigos, bet rimtas darbas, rimtos pastangos padėti Lietuvai ir Lietuvos žmonėms, taipgi apvienytai, bendrai darbuotis čionykščiais bendrais reikalais.

2. Amerikos Lietuvių Kongresą nesukūrė LSS Pildomas Komitetas, kuris nutarė Kongresą likviduoti ir pastatė komunistams griež-

tą reikalavimą prie jų to žygio prisidėti. Kongresą sukūrė šimtai įvairiausių organizacijų ir draugijų po visas Jungtines Valstijas, kurios, kaip jau minėta, atstovauja per 70 tūkstančių organizuotų lietuvių. **ALK nėra savastis nei socialistų, nei komunistų, bet visos pažangiosios lietuvių visuomenės.** Šis LSS Pild. Komiteto žygis yra priešingas visokiai demokratiškai procedūrai, tai paneigimas tos visuomenės teisių. Mes, komunistai, nenorime būti dalimi šito anti-demokratinio žygio. Gaila, kad LSS vadai to nesupranta, jog demokratijos pripažinimas tik žodžiais nieko nereiškia. Kovoiant už demokratiją, reikia patiems demokratiškai elgtis, pripažinti demokratiją praktikoje.

Mes manome, kad Kongreso likimo neturi teisės išspręsti vien tik socialistai ir komunistai. Vieton LSS vadų nedemokratiško, savališko nutarimo Kongresą likviduoti mes siūlome šį klausimą pavesti išspręsti Kongreso nariams ir organizacijoms. Kaip jau sakėme, mes esame įsitikinę, kad ALK darbai tebėra nebaigti, kad šiandien daugiau negu bet kada pirmiau reikalinga stipriausia visų Amerikos lietuvių, o ypač pažangiosios lietuvių visuomenės vienybė. Tad lai šį klausimą rimtai ir demokratiškai apsvarsto Kongreso miestų bei apskričių komitetai, paskui miestų bei apskričių demokratiškai sušauktos konferencijos. O galutinam Kongreso likimo išsprendimui mes siūlome Kongreso Vykdomajam Komitetui **sušaukti šį rudenį ryšyje su Lietuvių Diena Pasaulinėje Parodoje Brooklyne visuotiną Kongreso suvažiavimą.** Kitais žodžiais, mes siūlome, kad Kongreso likimas bei ateitis būtų išspręsta taip demokratiškai, kaip demokratiškai jisai buvo sukurtas trys metai tam atgal.

Ir mes norime, kad ir LSS vadai atkeistų savo nusistatymą ir sutiktų su ta mūsų siūloma demokratine procedūra.

Mes, toliau, esame giliai įsitikinę, kad, nepaisant visų netikslumų, papildytų kai kurių socialistų vadų, ką žemiau parodysime, tam tikrais klausimais ir reikalais susitarimas ir bendras veikimas tarpe komunistų ir socialistų yra galimas ir būtinais reikalingas. Mes esame iš savo pusės pasiryžę dėti visas pastangas ne aštrinti mūsų santykius, bet juos švelninti, jeigu tik su tuo sutiks ir tą patį parodys draugai socialistai.

3. Išdėstę mūsų pamatinį nusistatymą ALK ir komunistų su socialistais bendradarbiavimo reikalais, mes tačiau negalime ignoruoti arba praeiti neatsakę į LSS Pild. Komiteto padarytus mums užmetimus, kurie nėra pagrįsti jokiais rimtais faktais. Ypatingai tas reikalinga dar todėl, kad šis jų „ullimatumas“ parašytas taip, jog jis yra aiškiai taikomas plačiajai visuomenei, idant pagalba nepamatuotų užmetimų sukelti jos pagiežą prieš mus ir prieš visa tai, kas mums yra brangu. LSS vadų pareiškimas perdėm kalba ne į komunistus, bet apie komunistus. Vadinasi, jiems rūpėjo ne tas, kad su komunistais pasikalbėti, pasitarti bendru reikalu, surištu su Amerikos Lietuvių Kongreso veikla ir ateitimi, bet kad juos užpulti ir išplūsti.

Savo nepamatuotam užsipuolime ant komunistų Grigaitis ir Dr. Montvydas, matyt, dėl neapsižiūrėjimo išduoda arba atidengia

ir savo tikruosius motyvus, kuriais vedini jie prisidėjo prie Amerikos Lietuvių Kongreso steigimo motyvus, kurie, mūsų supratimu, buvo griežtai priešingi paties Kongreso tikslams ir neleistini jokiam bendram tarpsroviniam darbe ir kurie, kaip dabar pasirodo, buvo pamatę tų žmonių demoralizuojamo, žalingo nusistatymo linkui Kongreso darbuotės.

Pavyzdžiui, savo pareiškimė Grigaitis ir Dr. Montvydas skundžiasi ir kaltina mus, kad mes, bedirbdami su jais, nepakeitėme savo „psichologijos“, kad mes pasilikę su savo įsitikinimais. Kitaip sakant, jiems nepavyko mus padaryti tokiais, kokiais jie yra, atversti mus prie jų psichologijos ir įsitikinimų. Tas tiesa.

Bet šis LSS vadų viešas prisipažinimas parodo, kad jie nėjo į Kongresą darbuotis Kongreso pasibrėžtiems tikslams, kuriuos jie žodžiais pripažino mums ir jiems bendrais, bet užkarti ant mūsų ir mūsų judėjimo masių savo oportunistinę psichologiją ir įsitikinimus. Jų vyriausias tikslas buvo kenkti mūsų judėjimui, griauti jį, demoralizuoti jį, kur tik proga pasitaiko, prisidengus Amerikos Lietuvių Kongreso vardu. Ir kai pagaliau įsitikino, jog tos jų pastangos yra bergždžios, LSS vadai nutarė sugriauti patį Kongresą. Aišku, kad su tokiais įsitikinimais suėjus į bendrą darbą su kita grupe bei grupėmis, jie negali nuoširdžiai, atsidavusiai, konstruktyviai darbuotis bendrajam tikslui. Jie visados ieškos progos kitą grupę bei grupes sudemoralizuoti, joms užduoti smūgį. Štai kodėl dabartinis LSS Pild. Komiteto pirmininkas prie kiekvienos progos per visus tuos tris metus nesiliovė plūdes komunistus, raginęs darbininkus nuo jų šalintis, kol galų gale paskutiniaisiais laikais savo vedamajame dienraštyje stačiai provokatoriškai pradėjo gąsdinti reakcija ir deportavimu tiems ateiviams, kurie ką nors bendro turės su Komunistų Partija. Jis nuėjo taip toli, kaip dar iki šiol neišdrįso eiti nei patys reakcioniškiausieji elementai, vis, matyt, su tuo tikslu, kad pakeisti mūsų „psichologiją“ ir įsitikinimus.

Kas liečia mus, tai mes neturėjom jokių tikslų, jokių motyvų pakeisti draugų socialistų psichologiją bei užkarti jiems mūsų įsitikinimus. Mes sutikome darbuotis Kongrese tais klausimais, kuriais visi sutinkame ir susitariame. Mes palikome socialistus laikyti savo psichologijos ir įsitikinimų, bile tik jie dirbtų Kongreso pasibrėžtuose tiksluose. Nes mes manome, jog tik šitoks nusistatymas bei atsinešimas linkui kitų grupių, įeinančių į bendrą frontą, yra konstruktyvus ir nuoširdus, nedaleidžias jokios nuožiūros, blogų norų ir žalingų pasikėsinimų. Pasak prezidento Rooseveltto, joku būdu negalima sėdėti aplinkui vieną stalą ir nuoširdžiai tartis, kai vieni iš dalyvių kišeniuose turi šautuvus, kuriuos gali bet kada panaudoti prieš kitus pasitarimo dalyvius. Negali būti rimtas, konstruktyvus ir nuoširdus bendras darbas, kai viena grupė turi už tikslą tame darbe įkasti arba pakenkti kitai grupei.

Mes esame dėkingi, kad LSS vadai viešai pasisakė, kokius tikruosius užkulisinius, paslėptus motyvus jie turėjo dėdamiesi prie Amerikos Lietuvių Kongreso ir su kokiais motyvais jie kai kada bendradarbiauja su kitomis grupėmis bei srovėmis. Mes labai nuo-

širdžiai patariame jiems tokio nusistatymo atsisakyti, nes jis nevelina gero nei jų pačiai srovei, nei pažangiajai visuomenei, kuri turi daug tokių problemų, kuriomis, mūsų supratimu, socialistams ir komunistams prisieina ir prisieis ateityje tartis ir bendradarbiauti.

LSS Pild. Komitetas daro mums užmetimą, buk mes kišą Kongresan Sovietų Sąjungą, proletarinę diktatūrą bei bolševikus. Nė krislelio tam tiesos! Jie šito primetimo jokiais faktais neparemia ir negali paremti. Kaip tik atbulai. Kaip matysime žemiau, būtent tie patys kai kurie socialistai, ypač trockistai, apsikrikštiję socialistais, kėsino įnešti Kongreso skyriuosna šituos klausimus ir kai jie negavo masių pritarimo, pradėjo draskyti skyrius, o kur tas nepavyko, pabėgo iš tų skyrių. Vadinasi, LSS vadai patys muša ir patys rėkia.

4. P. Grigaitis ir Dr. A. Montvydas LSS Pildomojo Komiteto vardu savo pareiškimе sužymi net penkias sekamas priežastis, dėl kurių ypatingai ant toliau socialistai negalį bendrai veikti su komunistais Amerikos Lietuvių Kongrese: 1) Kad Toronto (Kanadoj) socialistų kuopa ir SLA kuopa pasitraukė iš Kanados Lietuvių Kongreso; 2) Kad Wilkes Barre, Pa., saujelė „Naujosios Gdynės“ šalininkų išėjo iš konferencijos; 3) Kad Brooklyn, N. Y., iš konferencijos išėjo LSS ir LDD atstovai; 4) Kad buk Chicagos skyriaus konferencijoj komunistai spyrėsi pravest „savo partinę politiką“; 5) Kad Massachusetts skyriaus komitetas neatšaukė rezoliucijos spaudos klausimu.

Jei rimtai ir teisingai pažvelgsime į tas LSS Pildomojo Komiteto sužymėtas priežastis, tai pamatysime, kad visos jos nesudaro jokio rimto pagrindo nutraukimui bendro veikimo tarp socialistų ir komunistų, kad visi tie kaltinimai komunistams yra tiksliai išpūstas socialistų vadų politinis burbulas ir nerimtas priekabių ieškojimas.

Trumpai pažvelkime į visus tuos „kaltinimus“.

Dėl įvykių Torontoj (Kanadoj). Girdi, ten komunistai blogai pasielgę koncerte, tai dėl to socialistai turėjo pasitraukti iš Kanados Lietuvių Kongreso skyriaus. Viena, Kanada yra atskira valstybė. Ten lietuviai turi savo Kanados Lietuvių Kongresą. Jų kongresas yra visai atskira organizacija; jie veikia savistoviai ir su mūsų, Amerikos Lietuvių Kongresu, palaiko tik broliškus ryšius. Amerikiečiai neturi ant jų jokios nei organizacinės, nei kitokios kontrolės. Pagalios, kad ir Kanadoj (Torontoj) daugiau kalti socialistai negu komunistai dėl socialistų pasitraukimo iš kongreso. Jie ten taipgi visokių priekabių ieškojo. Vietoj rimtai, draugiškai susitarti su komunistais, Toronto socialistai per savo užsispyrimą kiršinimo ir erzinimo tikslu Lietuvos nepriklausomybės minėjimo koncerte statė programoj moteriškę, kuri savo blogu pasielgimu prieš Kanados lietuvių laikraštį buvo užsitraukus neapykantą didžiumos Toronto lietuvių. Socialistai ieškojo priekabių, kad kaip nors demoralizuoti darbą ir paskui kaltinti komunistus dėl socialistų pasitraukimo iš kongreso.

Visai be pamato Grigaitis ir Montvydas kaltina komunistus dėl „skilimo“ Amerikos Lietuvių Kongreso skyriaus Wilkes Barre, Pa. Kaipgi iš tikrųjų buvo Wilkes Barre, Pa., skyriaus konferencijoj? Štai kas buvo: trockistinio nusistatymo „Naujosios Gdynės“ žmonės pateikė konferencijai šlykščią rezoliuciją prieš Sovietų Sąjungą ir spyrėsi, kad konferencija ją priimtų ir tuo būdu pasmerktų Sovietų Sąjungą dėl areštavimo ir baudymo trockistinių-fašistinių šnipų.

Konferencija 40 balsų prieš 15 atmetė tą trockistinę rezoliuciją. Dėl to rezoliucijos autoriai sukėlė triukšmą ir pasitraukė iš Kongreso skyriaus.

Taigi dėl įvykių Wilkes Barre skyriuje yra kalti socialistai arba jiems pritarianti, o ne komunistai. Juk „Naujosios Gdynės“ ir „Naujienu“ žmonės labai gerai žino, kad Amerikos Lietuvių Kongresas nėra suorganizuotas atakai prieš Sovietų Sąjungą. Bet jis spyrėsi pravaryti rezoliuciją prieš Sovietų Sąjungą, ir tos jų šlykščios rezoliucijos socialistinė spauda ne tik nepakritikavo, bet dar užgyrė ir pasmerkė tuos, kurie atmetė tą rezoliuciją.

LSS Pild. Komitetas komunistus kaltina ir dėlto, kad Brooklyne iš Kongreso skyriaus konferencijos pasitraukė LSS ir LDD atstovai. Gi faktai kaip tik kalba prieš socialistus. Socialistai atsinešė iš anksto pagamintą rezoliuciją. Vietoj draugiškai tartis, jie griežtai spyrėsi, kad konferencija turi priimti jų tą rezoliuciją. Ne tik komunistai, bet ir įvairių masinių organizacijų atstovai nesutiko su jų padiktavimu. Kuomet Hitleris grūmojo pagrobti Klaipėdą, tai socialistai savo rezoliucijoj štai ką sakė: „Kada Lietuvoje bus atsteigta demokratija ir bus sugrąžintos piliečių teisės ir laisvės — tokia demokratinės Lietuvos vyriausybė turės visokiausias teisės reikalauti, kad užsieniuose gyvenantieji lietuviai remtų ją ir teiktų savo paramą kovoj už Lietuvos nepriklausomybę“.

Toks pareiškimas kaip tik priešingas Amerikos Lietuvių Kongreso nustatytai programai Scrantono konferencijoj, kuri aiškiai pasisako už gynimą Lietuvos nepriklausomybės be jokių sąlygų. Gi socialistai bandė konferencijoj pravaryti tokią rezoliuciją, kad Amerikos lietuviai tik tam tikrose sąlygose gins Lietuvos nepriklausomybę, gins Lietuvos nepriklausomybę tik tada, kada ten bus atsteigta demokratija. Paviršutiniai gali atrodyti, kad jie tuo būdu gero velina Lietuvai. Taip, Amerikos lietuviai trokšta, kad Lietuvoj kuo greičiausiai būtų atsteigta demokratija. Bet kuomet dabartinėj valandoj gresia pavojus Lietuvos nepriklausomybei, tai Amerikos lietuviai privalo ją ginti, nežiūrint, kad Lietuvos viduje nėra tokios tvarkos, kokios mes pageidaujame. Begindami Lietuvos nepriklausomybę, mes galime daryti spaudimą į Lietuvos vyriausybę, kad būtų atsteigta demokratija Lietuvoj.

Toliau jie toj rezoliucijoj pabrėžė, kad Lietuva neprivalo niekur ieškoti draugų, bet „visų pirma gali pasitikėti tik savo jėgomis“.

Kaip tik to nori Hitleris: kad mažos valstybės neieškotų draugų, kad jam lengviau būtų su jomis apsidirbti.

Komunistai dėjo visas pastangas, kad susitarti su socialistais dėl rezoliucijos. Komunistai nurodė, kad jeigu negalima prieiti prie susitarimo dėl bendros rezoliucijos, tai kad konferencija jokios rezoliucijos nepriimtų, bet kad pasisakytų už tolimesnį veikimą pagrindiniu Scrantono rezoliucijos. Bet socialistai užsispyrė, kad balsuoti už jų rezoliuciją. Tuomet jie buvo užklausti, ar jie sutiks toliau darbuotis Kongreso skyriuje, jeigu didžiama atstovų atmes jų rezoliuciją. Stilsonas vardu socialistų pareiškė, kad jie „pažiūrės“. Ir kuomet didžiama konferencijos atstovų (64 balsais prieš 25) atmetė jų rezoliuciją, tai Stilsonas pareiškė, jog jie skaito konferenciją „nedemokratiška“, ir LSS ir LDD atstovai išėjo iš konferencijos. Jie tuo būdu pasirodė bendro darbo ardytojais, o ne komunistai.

Komunistai kaltinami, būk Chicagoj Kongreso skyriaus konferencijoj norėję praveisti „savo partinę politiką“. Girdi, komunistai norėję, kad Lietuva dėtusi prie „tam tikro militarinio bloko“, kurio dargi nebuvę. Ne tik nerimtas, bet ir juokingas primetimas. Kaipgi bent kas siūlys dėtis prie bloko, kurio visai nėra? Tas parodo, kad LSS vadai, ieškodami visokių priekabių, nei logikos nesilaiko, jau nekalbant apie faktus. Faktai gi štai ką rodo: komunistai nesispyrė praveisti „savo rezoliuciją“. Komunistai tik pasiūlė rezoliuciją. Ta rezoliucija tilpo spaudoje ir bile kas galėjo matyti, kad joj nekalbama apie kokį nors „militarinį bloką“, kad joj tik reiškiamas pagėidavimas, kad Lietuva dėtusi su tomis valstybėmis, kurios kovoja prieš agresorius, nes pati viena ji per silpna savo nepriklausomybę apginti. Dabar Lietuva kaip tik ir krypta ton linkmėn. Taigi ir šis jų kaltinimas prieš komunistus yra niekas daugiau, kaip bereikalingas priekabių ieškojimas.

Komunistams primetama „sufalsifikavimas“ rezoliucijos Massachusetts skyriuje. Ten įvyko mažas nesusipratimas. Konferencija pavedė rezoliucijų komisijai galutinai suredaguoti rezoliuciją spaudos klausimu, ir vienas komisijos narys pažymėjo rezoliucijoj, kad tie laikraščiai, kurie remia Amerikos Lietuvių Kongresą, turėtų susilaikyti nuo atakos prieš Sovietų Sąjungą. Dėl to socialistų „Naujienos“ sukėlė didžiausį riksmą, nors „Naujienos“ visai nebuvo įvardintos rezoliucijoj. Dabar gi LSS Pild. Komitetas sako: „Šitos rezoliucijos nei komisija, nei skyriaus komitetas nėra atšaukę“. Štai kaip iš tikrųjų buvo: Massachusetts skyriaus komiteto susirinkime komunistai pasiūlė, kad tos rezoliucijos reikale būtų atitaisyta rezoliucijos komisijos nario padaryta klaida. Tuomet Michelsonas, socialistų vadas, nurodė, kad dalykas yra mažas, ir jie ir kiti komiteto nariai priėjo prie išvados, kad nėra reikalo jokio pataisymo bei atšaukimo daryti. Taigi Massachusetts socialistai, kurie gana draugiškai veikia Kongrese su komunistais, nieko baisaus tame nematė. Bet LSS vadai bando iš to mažo dalyko padaryti didelį kaltinimą prieš komunistus ir, remdamiesi tuomi, nutarė patį Kongresą likviduoti.

Baigdami mes pakartojame: Visi LSS Pild. Komiteto užmetimai komunistams nėra paremti jokiais faktais. Tai tik demagogiškas

bandymas savo prasikaltimus prieš Amerikos Lietuvių Kongresą ir prieš bendrą komunistų su socialistais veiklą primesti komunistams. Mes atsisakome juos priimti. Mes sakome: socialistų vadų užimtoji pozicija ir žalinga, ir nepateisinama.

Lietuvių Komunistų Centro Biuras
A. Bimba Sekretorius

DOKUMENTAS Nr. 2

Kopija

Rugpiūčio 16, 1939.

LSS Pild. Komitetui, 1939 South Halsted St.,
Chicago, Ill.

Gerbiamieji:

Siame laiške prisiunčiu jums Lietuvių Komunistų Centro Biuro atsakymą į jūsų antrąjį pareiškimą. Su atsakymu šiek užvilkome todėl, kad norėjome pasitarti su kolonijų vadovaujančiais draugais dėl jūsų pasiūlymo Amerikos Lietuvių Kongreso reikalais. Šis Biuro atsakymas yra pasekmė to pasitarimo.

Matysite iš mūsų pareiškimo, kad mes dedame visas pastangas išvengti kovos su socialistais organizacijose ir plačioje visuomenėje dėl Kongreso. Mes norime susitarti. Deja, jūsų griežtas užsispyrimas, jūsų nepamatuotos atakos pirmam ir antram pareiškimuose tai labai apsunkina.

Su pagarba, A. Bimba

DOKUMENTAS Nr. 3

Kopija Abekui ir Jonikui

DAR DĖL SOCIALISTŲ REIKALAVIMO ALK LIKVIDUOTI

Lietuvių Komunistų Centro Biuro Pastabos

Lietuvių Socialistų Sąjungos Pildomasis Komitetas antru atveju bando pateisinti savo poziciją Amerikos Lietuvių Kongreso klausimu. Nors sakosi siūlęs reikalą su ALK užbaigti „draugišku būdu“, bet kaip pirmam, taip antram pareiškime nesivaduoja jokia draugiška dvasia. Vėl jis pakartoja nepamatuotus ir neteisingus komunistams primetimus. Jei iš tiesų šis Komitetas būtų norėjęs draugišku būdu visą reikalą užbaigti, tai jis būtų apsiėjęs be insinucijų ir šmeižtų prieš komunistus. Jis būtų pasiūlęs komunistams susieiti ir draugiškai, demokratiškai pasitarti Kongreso likimo rei-

kalu. Paskui abi grupės galėję būtų pasiūlyti Kongreso Pild. Komitetui atšaukti arba Kongreso suvažiavimą, arba tik konferenciją ir ten visą klausimą užbaigti.

Deja, LSS Pild. Komitetas pasirinko visai kitus kelius ir būdus. Pats reikalaujamas arba siūlydamas Kongresą likviduoti, pirmam pareiškime kaltino komunistus Kongreso griovime. Jis pats ir jo pasekėjai paskutiniaisiais metais su viršum apdraskė keletą Kongreso skyrių, vienok LSS Pild. Kom. neturėjo sarmatos primesti komunistams tų skyrių apardymą. Tas mums parodė ir mus įtikino, kad LSS Pild. Komitetas nesivaduoja gerais norais ir nenori Kongreso reikalą užbaigti draugišku, susitarimo būdu.

Dar daugiau: iš antro LSS Pild. Komiteto pareiškimo paaiški, jog visi šitie jo žygiai ir pasiūlymai paremti troškimu atsikratyti tos organizacijos (tai yra, ALK), kuri atstovauja gražias, prakilnias idėjas, kuri labai daug gero nuveikė kovoje už atsteigimą demokratijos Lietuvoje ir kuri galėtų dar daug gero nuveikti ateityje. Iš šio pareiškimo aiškiai matosi, kad LSS Pild. Komitetui labai mažai teapeina Lietuvos demokratija ir Lietuvos nepriklausomybė. Pavyzdžiui, jis eina taip toli, jog atvirai pasisako prieš kovą už amnestiją Lietuvos politiniams kaliniams, kuriais piktasis tautininkų režimas užkimšo Lietuvos kalėjimus. Tas aišku ne vien tik iš Komiteto pareiškimo. Iki šiol socialistinė spauda dar nė žodeliu neprisitarė už Lietuvos Draugų Komiteto parašų rinkimą dėl amnestijos Lietuvos politiniams kaliniams.

Iš socialistų vadų paskiausio pareiškimo paaiški taipgi, kad jiems labai mažai teapeina ir Lietuvos nepriklausomybės išlaikymas. Pavyzdžiui, į mūsų pareiškimą, kad „mes nestatėme ir nestatome Lietuvai jokių išlygų: Mes gynėme ir ginsime Lietuvos nepriklausomybę visai neatsižvelgiant į jokių pobūdį Lietuvos vyriausybės arba santvarkos“, LSS Pild. Komitetas atsako: „Vadinasi, A. Bimba pasižada „ginti“ Lietuvą, net jeigu tenai būtų naciška tvarka ir Lietuvą valdytų koks nors „fiureris“. **Tai yra grynas nacionalizmas**“.

Vadinasi, jeigu Lietuvoje nėra atsteigta demokratija (juk ją valdo „fiureris“ Smetona), jeigu ten viešpatauja tautininkai, tai tegul prasmenga visa Lietuva, tai broliams socialistams visai neapeina jos nepriklausomybės išlaikymas. Tegul dar didesnis „fiureris“ (pavyzdžiui, Hitleris) ateina ir pasiima visą Lietuvą su jos mažyčiu „fiureriuku“.

Aišku, kad mes, komunistai, nesutikome ir negalime sutikti su tokiu atsinešimu linkui Lietuvos nepriklausomybės. Mes tik galime pakartoti mūsų pirmesnę pareiškimą: Mes gynėme ir ginsime Lietuvos nepriklausomybę neatsižvelgiant į jos vyriausybę. Mes darome skirtumą tarpe vyriausybės ir tautos. Mes sakėme ir sakome, kad tautininkų vyriausybė ne tik neatstovavo lietuvių tautos, Lietuvos, bet buvo jos priešas. Mes kovojame prieš tokią vyriausybę, mes padedame Lietuvos žmonėms nuo jos atsikratyti, bet mes visais būdais giname lietuvių tautą, giname Lietuvą, giname Lietuvos nepriklausomybę nuo svetimų grobikų.

Mes jokiu būdu nesutinkame su LSS Pild. Komiteto pareiškimu, būk ALK buvęs „tik dviejų srovių susitarimas prieš tam tikras kitas sroves“, būk „jisai nuo pat pradžios vedė kovą prieš tam tikras sroves“, ir kad „plačioji visuomenė į ALK žiūri kaip į srovinės kovos įrankį“. Mums tas naujiena. Tiesa, šitaip ALK plūsdavo demokratijos priešai, fašistai, tautininkų diktatūros garbintojai. Gi plačioji visuomenė žiūrėjo ir žiūri į Kongresą kaip į pažangiosios Amerikos lietuvių visuomenės bendrą frontą pagelbėti Lietuvos žmonėms demokratiją atsteigti. Tik stebėtis reikia, kad dabar broliai socialistai išeina viešai ir priima fašistų argumentus prieš Kongresą.

ALK nebuvo suorganizuotas kovai prieš tam tikras kitas sroves. Jis turi labai aiškia, teigiamą programą, būtent apvienyti Amerikos lietuvius pagelbėjimui Lietuvos žmonėms atsteigti demokratiją ir rūpinimuisi Amerikos lietuvių bendrais kultūriniais reikalais. Gal už tai tie patys vyrai, kurie dabar kalba LSS Pild. Komiteto vardu, būdami ALK Pild. Komiteto nariais, neleido Kongresui užimti aiškia poziciją už Lietuvą 1938 metų pavasarį, kai Lenkijos ponų valdžia grūmojo Lietuvos nepriklausomybei sunaikinimu, nei 1939 metų pavasarį, kai Hitleris pasimojo pasigrobtį Lietuvą ir iš jos pasigrobė Klaipėdą. Mat, jiems atrodė, kad ALK yra tik socialistų ir komunistų įrankis kovoti su „tam tikromis kitomis srovėmis“, bet ne rūpintis Lietuvos žmonių ir Lietuvos nepriklausomybės reikalais.

Mes negalime sutikti nei su ta LSS Pild. Komiteto propozicija, jog kadangi komunistai ir socialistai buvo ALK iniciatoriais ir organizatoriais, tai ir šiandien tos masės, kurios sudaro Kongresą, neturi jokių teisių prie Kongreso. Toks supratimas visai nieko bendro neturi su demokratija, už kurią socialistai sako esą pasiryžę ir galvas paguldyti. Kodėl bijoti tų masių, kurios išklausė socialistų ir komunistų balso, atsiuntę delegatus ir sutvėrė Kongresą?

Mes siūlėme ir reikalavome laikytis Scrantono konferencijos nutarimo ir šį rudenį šaukti Kongreso visuotiną suvažiavimą Brooklyne. Deja, LSS Pild. Komitetas pamojo ranka į Scrantono konferencijos nutarimą, prie kurio padarymo ir socialistai prisidėjo, ir griežtai atmetė mūsų pasiūlymą šaukti suvažiavimą.

Nors, mūsų supratimu, suvažiavimą būtinai reikėtų laikyti ir jam pavesti Kongreso galutiną likimą išspręsti, tačiau jei jau socialistai su tuo griežtai nesutinka, tai mes siūlome Kongreso Pild. Komitetui greitai laiku sušaukti Kongreso apskričių bei miestų komitetų pasitarimą bei konferenciją. Kiekviena apskritis arba kiekvienas miesto komitetas galėtų atsiųsti po vieną ar du atstovus. Nepasidarytų didelės išlaidos. Tokia konferencija galėtų apsvarstyti ir socialistų pasiūlymą Kongresą likviduoti.

Mes gi, iš savo pusės, siūlome, kad tokia konferencija apsvarstytų Kongreso programos praplėtimą, įnešant jai svarbių amerikinių klausimų, kurių tiek daug stovi prieš Amerikos darbo žmones: ateivių gynimas, kova su fašizmo spėkomis čionai, už bedarbių interesus, prieš karo pavojų ir t. t. Mes esame giliai įsitikinę, kad visais šiais klausimais galime bendrai darbuotis ne tik komunistai

ir socialistai, bet taipgi ir kitos srovės, kaip katalikai ir sandariečiai.

Tokį mes darome pasiūlymą. Tačiau, jeigu ir šitą mūsų pasiūlymą socialistai taip pat atmestų, kaip atmetė mūsų pasiūlymą šaukti Kongreso suvažiavimą, tai jie vieni pasiima atsakomybę už Kongreso likvidavimą ir suardymą taip gražiai pradėto darbo apvienyti pažangiąją Amerikos lietuvių visuomenę.

Nepaisant to, kaip piktai ir neleistinau LSS Pild. Komitetas pradėjo ALK reikalą diskutuoti, mes pareiškiame, kad mes nenorime aštrinti komunistų ir socialistų santykius. **Mes norime išvengti kovos dėl Kongreso.** Mes iš tiesų norime draugišku būdu išrišti šitą reikalą. Mums rūpi bendro darbo idėja. Mums be galo rūpi apvienijimas Amerikos lietuvių bendriems reikalams.

Mes manome, kad Kongreso gyvavimas įrodė, jog bendras darbas, nepaisant visų kliūčių, ir galimas, ir vaisingas. Kova tarpe socialistų ir komunistų visuomenėje ir organizacijose dėl Kongreso pakenktų tai idėjai.

Lietuvių Komunistų Centro Biuras
A. Bimba, sekretorius.

Rugpjūčio 14, 1939